

който привежда като встъпление следните прекрасни думи на видния съветски поет Самуил Маршак: „Ако искаме да възпитаме нашите деца в почит към другите народи, трябва да почнем с фолклора, тъй като той е огледалото на народната душа, която става близка на всеки човек от най-крехко още детство. Близка завинаги!“

Пиер Гамарá, директорът на сп. „Йороп“, представя поезията за деца в СССР чрез един разговор с известната съветска писателка Агния Барто, която доверява на своя събеседник: „Поетът Андрей Вознесенски ми направи голям комплимент, като ми каза: „завиждам ви: децата разбират вашия подтекст. Възрастните не познават винаги възможностите за разбиране на децата. . . Пожелавам приятелската връзка, която започнах с деца от целия свят, да продължи, както понастоящем в Англия или в България, с поета Асен Босев, и с други поети, и с други деца. . .“

Кратки, но съдържателни са бележките на Жан-Пиер Ан в статията му „Аспекти на театъра за деца в страните от Източна Европа“. Ще приведем тук казаното от автора за театъра за деца у нас: През 1946 г. — пише Жан-Пиер Ан — бе създаден в центъра на столицата София салон с 925 места, придален към „Народен театър за младежта“. Днес този театър за деца, ръководен от Виктор Георгиев, притежава 60 артисти, 4 режисьори, оркестър. От шест до осем пиеси се играят всеки сезон (което прави около 450 представления). Репертоарът на театъра също е твърде разнообразен. Нива Стойчева, Леда Милева, Катя Воденичарова са най-оценените. Театърът е представил пиесата на Пиер Гамарá „Льо Роа Мирлитон“. Другите театри като неспециализирани представят на сезон по една пиеса.“

В същия брой са публикувани и статии с проблемен характер като „Детето и поезията“ от Жорж Жан, „Няколко аспекта на проблема за разказа“ от Жаклин Елд, „Какво е положението на библиотеките за деца днес?“ от Жьоневиев Пат. „Библиотеките за деца — казва в заключителния пасаж на статията си Жьоневиев Пат — не бяха никога отбелязали едно толкова ярко развитие във Франция, както през последното десетилетие. Остава да се види какво ще донесе бъдещето, тъй като се знае, че в индустриалните страни, където библиотеките са добре устроени, и то от дълго време, те са винаги почти първите сектори, засегнати от бюджетните съкращения.“

В редовното съдържание на броя на списанието с интерес се четат очерците на Уго Писколо (превод от италиански) за писателя Итало Звево, на Люк Клод Метр за американския писател Карсън Маккълърс, на Пиер Гамарá (в рубриката „Нови книги“) за полския писател Анджей Кузиевич, автор на преведения на френски език негов роман „Кралят на двете Сицилии“.

Н. Д.

„СЪДБАТА НА СТАРОБЪЛГАРСКИТЕ РЪКОПИСИ ПРЕЗ ВЕКОВЕТЕ“ от проф. д-р КУЙО М. КУЕВ. С., 1979, 22 с.

Проф. д-р К. Куев е известен у нас и в чужбина като един от най-ревностите и неуморни изследователи на старобългарското книжовно наследство. През дългогодишната си научна дейност той е автор на многобройни статии и студии с приносен характер, а също така и на значителни изследвания, сред които се открояват „Черноризец Храбър“ (1967), „Азбучната молитва в славянските литература“ (1974), както и участието му в изданието „Климент Охридски. Събрани съчинения“ (т. I, 1970; т. II, 1977;). „Съдбата на старобългарските ръкописи през вековете“ (1979) е книга, която не само не отстъпва на тези научни трудове, но представя проф. Куев от една нова страна — като изследовател-публицист, нарисувал с болка печалната картина на унищожение и разпиляване на българските ръкописи. Книгата се отличава с присъщата за автора изчерпателност и изобилие на фактически материал, но всеки факт има ценността освен на научна констатация и на изстрадан повик към издирване, съхраняване и обнародване на запазеното от нашето значително книжовно богатство. В този смисъл последната книга на проф. Куев е адресирана към широка читателска аудитория и предизвиква оправдан интерес сред специалистите-медиевисти по история, език, литература и изкуствознание.

Сведенията, събрани в „Съдбата на старобългарските ръкописи през вековете“, са резултат на продължителна работа в ръкописните сбирки и архивохранилища на СССР, Полша, Румъния, Чехословакия, Югославия, Австрия. Първият раздел — „Странстване на ръкописите“ — съдържа многобройни факти за миграцията на нашето книжовно наследство в другите славянски и някои европейски страни. Най-напред тук авторът разглежда съдбата на най-ранните старобългарски паметници, чиито оригинали са изчезнали, но са били преписани от славянски (главно руски) книжовници и по този начин са достигнали до нас. Проф. Куев посочва двадесет и един ръкописа руска редакция от XI—XII в. (между които Остромировото евангелие, Симеоновият (Светославов) сборник от 1073 г. Учителното евангелие на Константин Преславски, Слуцкият псалтир и др.), писани върху българска основа, които свидетелствуват за литературните връзки между България и Русия още в най-ранна епоха, за миграцията на нашето литературно наследство към руските земи през X—XI в. — т. нар. „първо южнославянско влияние“. Тези най-стари руски писмени паметници дават възможност да съдим за богатството и ценността на литературата ни от времето на княз Борис и цар Симеон, от която до нас не са достигнали български преписи. На второ място авторът се спира на турското нашествие на Балканския полуостров през XIV в. — причина за изнасяне на многобройни български ръко-

писи в Сърбия, Румъния и Русия. Подробно са проследени пътищата и резултатите от тази нова миграция на нашето книжовно наследство и е изнесен неизвестен или малко известен археографски материал. Като трети етап на масово изясняне на ръкописи от Балканския полуостров проф. Кувев сочи мисията на Арсений Суханов в атонските манастири, която е свързана с проектираната в Русия реформа на богослужебните книги. Изброени са единадесет ръкописа, взети от манастира „Св. Павел“ и пет от Хилендарския манастир, които представляват български оригинали или преписи от български ръкописи. На последно място в този раздел са разглеждани експедициите за събиране на ръкописи и други материали от редица учени-пътешественици. Те са особено характерни за XIX в., когато се полагат основите на славянската филология и интересът към старинните ръкописи е твърде голям. В резултат на тези експедиции многобройни ценни паметници на старобългарската книжнина преминават в европейските библиотеки и в някои частнибирки, като по този начин стават достояние на науката и биват спасени от разрушителния ход на времето. Тази част на книгата съдържа извънредно важни и интересни сведения за бирките на П. И. Шафарик, А. Миханович, лорд Кързон, А. С. Норов, В. И. Григорович, Порфирий Успенски, А. Ф. Гилфердинг, С. Веркович, В. М. Ундолски, П. И. Севастиянов, П. А. Сирку и др. Подчертана е положителната роля на руските пътешественици, благодарение на които бива съхранено и обнародвано значително книжовно богатство. Тук проф. Кувев е събрал и изложил материал, който за пръв път се публикува като цяло и представлява ценно помагало за специалистите-медиевисти. Всеки споменат ръкопис е снабден с подробно археографско описание и с данни за произхода и състава му, а ако части от него се намират в различни бирки или библиотеки, авторът съобщава тяхното местонахождение и точна сигнатура. Приведени са най-изчерпателни библиографски сведения, чрез които може да се проследи кога и как всеки паметник е бил въведен в науката, от кого е проучван или издаван. Тук се съдържат и материали, отнасящи се до неописани до днес, непознати или малко познати ръкописи, а също — съществени данни от трудно достъпни за изследователя източници.

Вторият раздел на книгата е озаглавен „Унищожение на ръкописите“. Той съдържа редица факти, почерпени от документални източници, за причините и резултатите от явлението „унищожение“ — от самото начало на нашата писменост през IX—X в. (появята на т. нар. палимпсести) до XVIII—XIX в., когато фанариотското духовенство предприема систематично и организирано изтребление на славянската ръкописна книга. Тук проф. Кувев се спира на унищожението на ръкописи поради невежество, лошо съхранение, завиждане или закопаване при слу-

чай на войни, нападения или природни бедствия, унищожение от пожари или съзнателно изгаряне от страна на турските поробители и фанариотите. За част от тези случаи се знаеше и по-рано, бяха известни отделни факти, свързани с по-значителни паметници и произведения, но събраното от проф. Кувев променя познатия материал в обем и дълбочина, в резултат на което пред нас е една наистина покъртителна картина на преследване и унищожение. Печалната участ на старобългарското книжовно наследство, изложена тук, не може да остави читателя безучастен и събужда размисли относно народността ни съдба и отражението ѝ върху литературата.

В последния раздел на книгата си авторът е направил преглед на съдбата на по-важните старобългарски паметници, които чертаят историята на нашата писменост. Тук са включени общо двадесет и пет ръкописа от X до XVII в., които със своите езикови, палеографски и текстологически особености представляват основата за изучаване на книжовното ни наследство. Очертите за всеки паметник съдържат главно историята на откриването и въвеждането му в науката, както и най-значителните проучвания и издания. Тъй като по-голямата част от разглежданите паметници са разделени на части, които се намират в различни библиотеки, музеи и архивохранилища, а често пъти и в различни държави, проф. Кувев подробно е проследил съдбата на отделните фрагменти. На първо място авторът се спира на най-старите глаголически ръкописи — Зографско евангелие, Марининско евангелие, Асеманиево евангелие, Клоцов сборник, Синайски псалтири и Синайски еволгоиум, всички от X—XI в., а също и на Савината книга и Супрасълския сборник — най-старинните кирилски паметници от XI в. По-нататък следват очерци за ценни среднобългарски ръкописи от XII—XIII в. — Добромирово евангелие, Боянско евангелие, Слепенски апостол, Охридски апостол, Григоровичев паримейник, Болонски псалтир и др. Особено показателна и съдбата на Слепенския апостол — кирилски паметник от XII в., писан на пергамент, чиито части днес се намират в четири различни града (Пловдив, Киев, Москва и Ленинград), в пет библиотеки и шест ръкописни бирки. Извънредно интересни и богати съведения са очерците за някои търновски ръкописи от времето на Иван Александър — Ловчанския сборник от преди 1331 г., Лаврентиевия сборник от 1348 г., Тълковното евангелие на Теофилакт Охридски и Никоновите пандекти, подарени от патриарх Теодосий Търновски на Зографския манастир, преводът на Манасиевата хроника, прочутото Иван Александрово (Лондонско) четиреевангелие и др. Този раздел на книгата завършва с кратки сведения за Тихонравовия дамаскин от XVII в.

Новата книга на проф. Кувев представлява несъмнен принос в съвременната българска медиевистика. Книгата е замислена и осъ-

шествена като пълна картина на най-същественото от съдбата на старобългарското книжовно наследство. Тя е полезна и необходима както за младия начеващ изследовател, на който ще даде многобройни сведения и неразработени проблеми, така и за утвърдения специалист, когото ще провокира към нови издирвания. „Съдбата на старобългарските ръкописи през вековете“ представя и български влог в историята на славистиката, доколкото засяга живота и делото за учените слависти, изиграли важна роля за съхраняване на най-ценното от нашето книжовно богатство. Накрая трудът привлича с отношението на автора спрямо ръкописната книга като към жив организъм, с откритата ангажираност към фактите и разглежданите въпроси. С всячко това новото изследване на проф. Куев е безспорно постижение за нашето литературознание.

Анисава Милтенова

„ЛИТЕРАТУРА, КЛАСА. НАРОД. СОЦИАЛИСТИЧЕСКАТА ЛИТЕРАТУРА 1928—1944“ от ЖЕЛЮ АВДЖИЕВ. С., т. I — 1978; т. II — 1979

Новият двутомен труд на проф. Желю Авджиев „Литература, класа, народ“ с подзаглавие „Социалистическата литература 1928—1944“ е естествено допълнение към издадените вече от него монографични изследвания „Влиянието на социалистическите идеи върху българската литература до края на Първата световна война“ (1968), „Естетическо тържествено на социалистическата литература 1919—1923“ (1975), „Септемврийска литература 1923—1927“ (1973). Става дума за постепенно реализиране на една задача, която Авджиев си беше поставил преди повече от десет години — да проследи историческия път в развитието на социалистическата ни литература от 90-те години на миналия век до Девети септември, т. е. десетилетната „борба за нов свят и нова литература“. Задачата си Авджиев уточнява така: „За този изключително важен, сложен и твърде показателен период наблюденията са съсредоточени и изводите са направени само върху пролетарските и изобщо прогресивните автори и творби, само върху най-значителните партийни и антифашистки трибуни на революционната мисъл и социалистическата литература. Официалната литература и нереволуционният литературен лагер се споменават дотолкова, доколкото е необходимо; когато се говори за борбата на революционните писатели и критици с представителите на тази литература...“ (т. I, с. 6—7).

Както се вижда, авторът достатъчно ясно очертава целите и обхвата на изследването си. При това той има съзнанието, че при такъв подход се получава стеснен поглед върху литературното развитие или по-точно —

„неестествено се отделят революционните творци от общонационалния литературен процес“ (с. 7). И все пак Авджиев се е решил на това съзнателно ограничаване предмета на своето изследване съгласно с предварително формулираната от него задача: „... да проследява онези насоки в литературното развитие, която вече е станала и през този период продължава да бъде най-яркият носител на новото и прогресивното, на жизненото и перспективното в цялата ни национална литература“. Че авторът държи на това, се вижда и от заключителните редове към т. II: „При проследяване пътя на социалистическата литература се засягаха и редица страни на общия национален литературен процес. Особено след Първата световна война, когато преломните моменти в развитието на социалистическата литература съвпадат с най-важните етапи в пътя на националната литература. Дори нещо повече — като централно, челно ядро в общия литературен процес социалистическата литература в най-голяма степен вече определя, чертае тези етапи. Характеристиката им обаче е непълна и ограничена, тъй като предварително поставената и съзнателно ограничена задача насочваше усилията към творчеството на социалистическите творци, към проблемите само на социалистическата литература“ (с. 327).

Това решение е колкото мащабно, толкова и рисковано. Явно намерението литературата между двете световни войни да се представи под такъв именно ъгъл е било продиктувано и от съзнанието, че се избира една сравнително добре проучена област, която в лицето на такива изтъкнати изследвачи като Г. Цанев¹, П. Зарев², Р. Ликова³ и др. вече има завоювани успехи.

Двутомникът на Ж. Авджиев „Литература, класа, народ“ прави впечатление преди всичко с фактологичната си наситеност. Завоювал своя „територия“ в съвременното ни литературознание, той детайлно изследва главните етапи, през които протича борбата за все по-пълно утвърждаване на социалистическата ни литература, не си затваря очите пред увлеченията и грешките на марксистическата критика през разглеждания период, подробно характеризира политическата и литературно-естетическа линия на по-значителните революционни и общодемократични списания и вестници. За поезията Авджиев има съзнанието, че тя задължително се нуждае от изследване на социалните й корени. Това е причината, поради която в т. I е отделено особено внимание на поетите, творили в условията на установената на 9

¹ Г. Цанев. Страници от историята на българската литература. Т. III. По нови пътища. С., 1973.

² П. Зарев. Панорама на българската литература. II изд. Т. IV, 1978.

³ Р. Ликова. За някои особености на българската поезия 1923—1944. С., 1962